

πτομερή σύγχρονη βιβλιογραφία (σσ. 292-310). Ὁ Gigante παραθέτει τέλος, παράρτημα 45 σελίδων, μὲ σημαντικὲς ἀναφορὲς καὶ φωτογραφίες τοῦ κώδικα POxy. 2450 καὶ PSI 1502 (σσ. 310-355).

Μαρία ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ

*Aristote politique. Études sur la Politique d'Aristote.* Ἑποπτεία Pierre Aubenque, ἐπιμέλεια ἔκδοσης Alonso Tordesillas, Παρίσι, Presses Universitaires de France, 1993, IX+552 σσ.

Ἡ συλλογὴ 22 ἐργασιῶν στὰ *Πολιτικά* τοῦ Ἀριστοτέλη προδιαθέτει γιὰ μιὰ νέα ἀνάγνωση αὐτοῦ τοῦ ἔργου τοῦ Σταγίριτη. Πρόκειται γιὰ τὸ βιβλίο ποὺ ἐπόπτευσε ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐρευνητὴς τοῦ ἀριστοτελικοῦ ἔργου στὴ Γαλλία Pierre Aubenque, ἐνῶ ὑπεύθυνος γιὰ τὴν ἔκδοση εἶναι ὁ Alonso Tordesillas.

Στὸν σύντομο ἀλλὰ περιεκτικὸ πρόλογό του ὁ P. Aubenque ἐκθέτει τὴ διαχρονικότητα τοῦ ἀριστοτελικοῦ ἔργου, τονίζοντας ὅτι τὰ *Πολιτικά* παρέμειναν «γιὰ περίπου σαράντα χρόνια στὸ ἐπίκεντρο τῶν συζητήσεων γιὰ τὸ φυσικὸ δίκαιο μὲ τὸν L. Straus, γιὰ τὴν ἔννοια τοῦ ὁλοκληρωτισμοῦ μὲ τὸν H. Arendt, γιὰ τὴ δικαιοσύνη μὲ τὸν J. Rawls (σ. VIII).

Τὸ βιβλίο περιλαμβάνει 22 μελέτες-ἀνακοινώσεις ποὺ ἔγιναν ἀπὸ ἐιδικοὺς στὸν Ἀριστοτέλη ἐρευνητές, στὸ πλαίσιο τοῦ μηνιαίου Σεμιναρίου τοῦ P. Aubenque κατὰ τὰ ἔτη 1986-1988, στὸ κέντρο Léon Robin (Paris IV).

Ὁ ἐπιμεληθεὶς τῆς ἐκδόσεως A. Tordesillas, ὑποδιαίρεσε σὲ τέσσερις θεματικὲς ἐνότητες: 1. Πόλις καὶ πολιτεία, ἑξὶ ἀνακοινώσεις (σσ. 1-132)· 2. Ἡ ἀνθρωπολογία τῶν *Πολιτικῶν*, πέντε ἀνακοινώσεις (σσ. 133-252)· 3. Δημοκρατία καὶ λόγος στὰ *Πολιτικά*, ὀκτὼ ἀνακοινώσεις (σσ. 253-399)· 4. Ἡ μετέπειτα τύχη τῶν *Πολιτικῶν*, τρεῖς ἀνακοινώσεις (σσ. 421-461). Σὲ τρεῖς περιπτώσεις πρόκειται γιὰ μεταφράσεις ἀπὸ τὰ γερμανικὰ ἢ ἀγγλικὰ. Στὸ μέσον τοῦ βιβλίου ἡ σύντομη παρέμβαση-ἀνακοίνωση τοῦ P. Aubenque (σσ. 255-264) μὲ θέμα: Ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ἡ Δημοκρατία, ἀνακοίνωση ποὺ ἀρχικὰ ἐκφωνήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη, στὸ πλαίσιο τοῦ Συνεδρίου «Ἡ ἐπίδραση τοῦ Ἀριστοτέλη στὸν κόσμος τῆς Μεσογείου», τὸ 1986. Ἡ ἀνακοίνωση αὕτη θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ χαρακτηρισθεῖ ὡς δεῦτερος πρόλογος ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν συγγραφέα.

Θὰ ἐπιθυμούσαμε νὰ ἐπισημάνουμε τὴν ἐνδιαφέρουσα μελέτη τῶν Pierre Rodrigo καὶ Alonso Tordesillas μὲ τίτλο «Πολιτικὴ, ὄντολογία, ρητορικὴ: στοιχεῖα καιρικότητος κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη» (σσ. 399-433), ὅχι τόσο



γιατί στο κείμενο αυτό υπάρχουν όλα όσα έχει γράψει ο Ἀριστοτέλης σχετικά με το θέμα αυτό, όσο γιατί ἐδῶ ἀναλύονται τὰ κυριώτερα σχετικά χωρία τοῦ ἀριστοτελικοῦ ἔργου. Οἱ συγγραφεῖς, με στοιχεῖα ἀπὸ παλαιότερες ἐργασίες γιὰ τὸ θέμα, μέσα ἀπὸ μιὰ πραγματικὴ ἐμβάθυνση στὸ ἔννοια τῆς καιρικότητος, ἐξετάζουν τὰ ἀριστοτελικά χωρία, δίνοντας μεγαλύτερες διαστάσεις στὶς ἔννοιες τοῦ νῦν καὶ τοῦ καιροῦ (σ. 399), προσπαθώντας νὰ βροῦν μιὰ σχέση ἀνάμεσα στὰ *Πολιτικά*, *Φυσικά* καὶ *Ἠθικά*, γεγονὸς ποὺ ἤδη εἶχε ἐπισημάνει ὁ Victor Goldschmidt στὸ ἔργο του *Temps physique et temps tragique chez Aristote*.

Τὴν ἔννοια τοῦ νῦν στὴν ἀποψη τοῦ Ἀριστοτέλη σχετικά με τὴν πολιορκητικὴ, ἐπεξεργάζεται στὴν ἄκρως ἐνδιαφέρουσα μελέτη του με τίτλο «Ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ἡ πολιορκητικὴ», ὁ καθηγητὴς G. Romeyer Dherbey. Ὁ συγγραφέας προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσει τὴν ἀντίθεση τῶν ἀπόψεων τῶν δύο μεγάλων φιλοσόφων, Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους σχετικά με τὴν ὀχύρωση ἢ ὄχι τῶν πόλεων. Ἡ θέση τοῦ Ἀριστοτέλη, —ἀντίθετη με τὴ θέση τοῦ Πλάτωνος—, εἶναι ὅτι οἱ πόλεις πρέπει νὰ ὀχυρώνονται. Ὁ συγγραφεὺς ἀποδίδει τὸ γεγονὸς αὐτό: 1. Στὸ ὅτι ἡ ἐξέλιξη τῆς πολιορκητικῆς τέχνης κατὰ τὶς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις τοῦ τώρα «(νῦν), σύμφωνα με τὸν Δημοσθένη, δὲν ὁμοιάζουν με ἐκεῖνες τοῦ τότε» (σ. 125). Ἡ διαφορὰ τοῦ ἀριστοτελικοῦ καὶ τοῦ πλατωνικοῦ κειμένου ὀφείλεται, κατὰ τὸ συγγραφέα, τόσο γιὰ τὸν Σταγίρη όσο καὶ γιὰ τὸν Δημοσθένη, στὸ γεγονὸς ὅτι ἐν τῷ μεταξύ ἐπῆλθαν ἱστορικὲς ἀλλαγές στὸν τομέα αὐτόν. 2. Στὸ γεγονὸς τῆς παραμονῆς τοῦ Ἀριστοτέλη στὴν Ἄσσο, τὴν κατ' ἐξοχὴν ὀχυρωμένη πόλη καὶ 3. Στὴ φιλία του με τὸ Μακεδόνα στρατηγὸ Ἀντίπατρο, καθὼς καὶ στὴν ἀποψὴ του ὅτι ἡ ὀχύρωση τῶν πόλεων ἀποτελεῖ τὴν προϋπόθεση γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ ἐχθροῦ, διότι συντελεῖ στὴ ἐνδυνάμωση τῆς ψυχικῆς διάθεσης τῶν ἀγωνιστῶν, οὕτως ὥστε νὰ πολεμοῦν με θάρρος ἐναντίον τῶν ἐπιδρομέων, ὥς νὰ ἐπρόκειτο νὰ ὑπερασπιστοῦν ἀνοχύρωτη πόλη. Ὁ συγγραφέας τελειώνει θέτοντας τὸν ἀριστοτελικὸ προβληματισμὸ τοῦ μέσου, ποὺ κατὰ τὴν ἀποψὴ του στὴ συγκεκριμένη περίπτωσι, δὲν εἶναι δυνατόν ταυτοχρόνως ἢ τειχισμένη πόλη νὰ ἀγωνίζεται καὶ ὥς ἀτείχιστη.

Τὴ βιβλιογραφία συνέταξε ὁ G. Rocca-Serra (σσ. 485-501). Τὸ ἔργο περιέχει, τέλος, πίνακα χωρίων τῶν *Πολιτικῶν* (σσ. 504-516), πίνακα χωρίων ἄλλων ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους (σσ. 516-523), πίνακα χωρίων ἄλλων ἀρχαίων συγγραφέων (σσ. 525-528), πίνακα ὀνομάτων (σσ. 529-530), πίνακα ἐννοιῶν (σσ. 539-552). Ἡ πληρότητα τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς ἀφήνει νὰ φανεῖ ἡ τεράστια προσπάθεια ποὺ κατεβλήθη γιὰ τὴν ὁλοκλήρωσή της.

Μαρία Πρωτοπαπα

